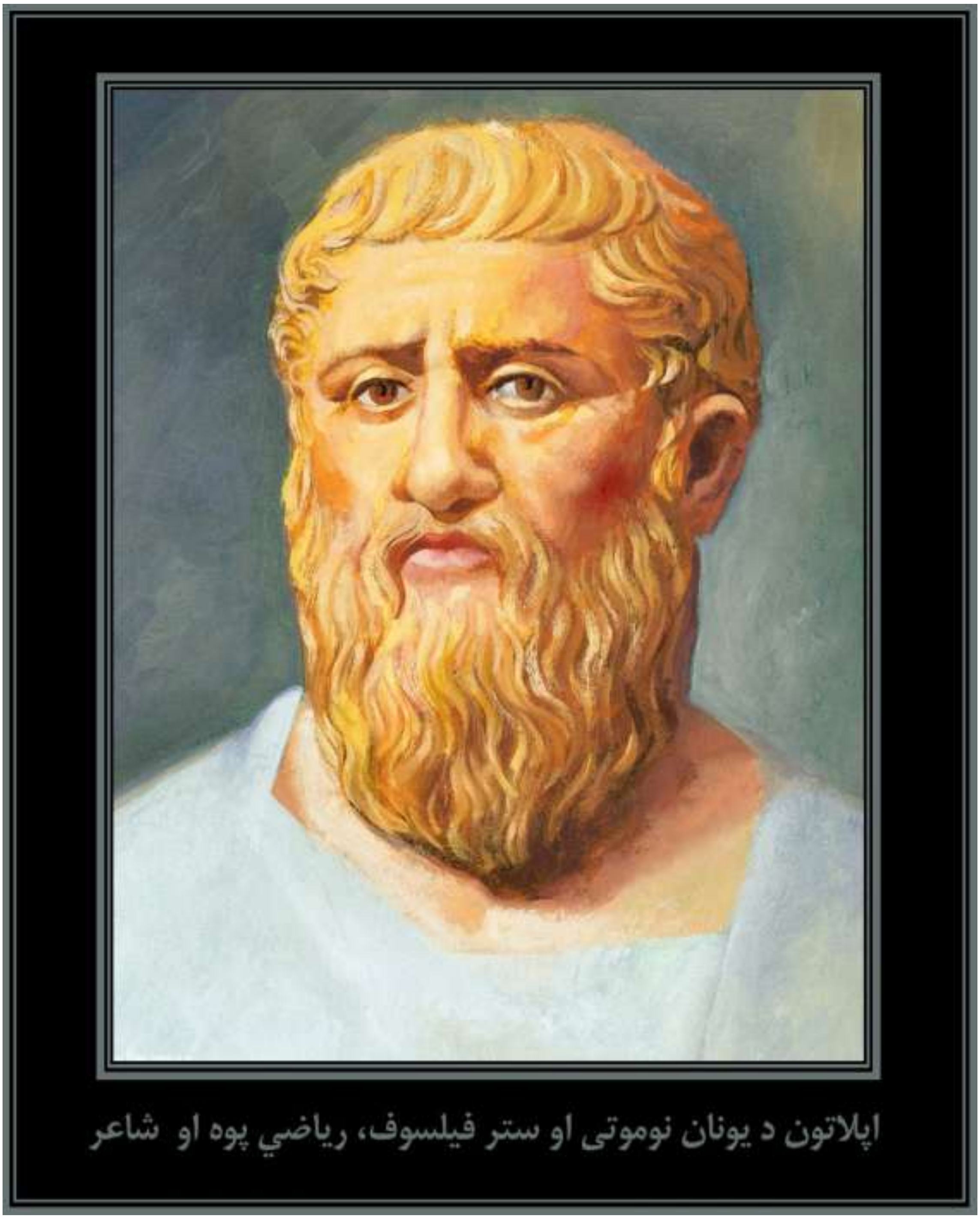

اپلاټون:

د ده اصلي نوم «اریستوکلس» دی، د یونان یو نوموتی او ستر فیلسوف، ریاضي پوه او شاعر وو. د هغه اندونه او افکار د نړۍ د فیلسوفانو په منځ کې ځانګړی ځای لري. د زېږېدنې د نېټې په اړه یې دقیق مالومات نه شته خو څېړونکي وایي چې هغه تر میلاد « ۴۲۷یا۴۲۹» کاله مخکې، د یونان په اوسني پاېتخت (آتن) او یا هم یو بل ښار (آېجاینه) کې زېږېدلی دی. او په (۷۴) کلنۍ کې مړ شوی دی.

اپلاطون له خپل ښوونکي سقراط او زده کوونکي ارسطو سره یو ځای درې ستر یوناني فیلسوفان دي چې د فلسفي او اخلاقي مسایلو بنسټ ایښودونکي دي. اپلاطون یو لرغونی یوناني فیلسوف او د نړۍ د لومړي عصري پوهنتون،چې د «اکاډیمي» په نامه یادېږي بنسټ ایښودونکی دی. په دغه اکادیمۍ کې اپلاتون تر مرګه پورې د ریاضیاتو او فلسفې ښوونه او تدریس کاوه. اپلاتون د اخلاقو، سیاست، ریاضیاتو، میتافزیک، منطق، جمالیات او ښکلا پېژندنې، علم پیژندنې، فلسفې، شعر او هنر په برخو کې ارزښتناک او ګټور متنونه او کتابونه لیکلي دي. د اپلاتون له مهمو او غوره اثارو څخه د «جمهور» او « میلمستیا » کتابونه ډېر نامتو دي. اپلاطون د فلسفې تر څنګ په ریاضي، منطق او اخلاقي اصولو کې هم کار کړی او خپل اندونه او لید توګي یې وړاندې کړې دي.

دا هم د اپلاتون ګڼ شمېر ګټورې، مهمې او اغیزناکې خبرې او ویناوې:

- که پیسې ولرې انسانان به دې وپېژني، که پیسې ونه لرې نو انسانان به وپېژنې.

- د انسان ارزښت په درې شیانو کې دی: علم، محبت او ازادي.

- ادب د لویو او سترو انسانانو تر ټولو ښکلې پایله ده.

- هغوی چې غواړي ښه ژوند وکړي باید حقیقت ته نږدې شي، ځکه چې د حقیقت موندلو وروسته، دوی د نړۍ له غمونو او اندېښنو څخه ځان ژغوري.

- د انسان چلند له دریو اصلي سرچینو څخه څرګندېږي: هیله، عاطفه او پوهه.

- د هر شي ساتونکي چې څومره زیات وي هغومره خوندي وي، خو د راز ساتونکي چې څومره زیات وي هغومره په خطر کې وي.

- دندې سر ته رسول وینښ وجدان، پوهه او آګاه زړه او باطني مینه غواړي.

- تر ټولو ښه ژوند هغه دی چې په کوچنیو شیانو قناعت وکړئ او راضي ویئ.

- یوازې نیاو(عدالت) او انصاف دی چې کولای شي خوشبختي رامنځته کړي.

- د ځمکې پر مخ او لاندې ټول معدنیات د یو فضیلت او لویوالي په اندازه ارزښت نه لري.

- هغه کسان چې په ژمنو وفا کوي، هغه تر ټولو ځواکمن او غښتلي خلک دي.

- نړۍ ته نه راتلل له ناپوهي څخه غوره ده، ځکه ناپوهي د ټولو بدبختیو مور ده.

- عام خلک شتمن خلک خوښوي، او خاص او ځانګړي خلک عالمان او پوهان خوښوي.

- هر څوک چې د نورو د نیکمرغۍ غوښتونکی وي، لرې نه ده چې خپله به یې نیکمرغي په برخه شي.

- زما په اند، یوازینی موضوع چې د انسان مغز باید اندېښمن کړي د هغه د ماشومانو راتلونکی دی او هغه باید په دې اندو فکر وي چې د خپلو ماشومانو د خوشحاله کولو لپاره څه وکړي.

- حکومت د یو فرد په څېر دی، او دنده یې د اخلاقي فضایلو په دایره کې د خلکو روزل دي، د یو چا د نیکمرغي څخه د ټولنې نیکمرغي ډېره غوره ده.

- ټولنیزه نیکمرغي په ځانګړې نیکمرغی باندې لوړه او اوچته ده.

- د آزادۍ ډیروالی به حتمن د مریتوب او غلامۍ د زیاتوالي لامل شي، که په فرد کې وي یا په حکومت کې.

- موسیقي په روح کې د غږ د نتوتلو وسیله ده، د هغهٔ د فضیلتونو د روزنې لپاره.

- موسیقي د بشري ژوند د دوام لپاره اړینه ده.

- هوښیاري په دې کې ده چې خپله خوله بنده وساتې ځکه تر څو پورې چې د ماهي خوله بنده وي نو هغه د ښکاري ښکار نه کېږي.

- هوښیار خلک خبرې کوي ځکه چې دوی د ویلو لپاره یو څه لري. ناپوهان او احمقان خبرې کوي ځکه چې دوی باید یو څه ووایي.

- پوهه او عقل د خدای تر ټولو لوی نعمت دی، وروسته له پوهې او عقل څخه خاکساري او د خپل روح او ځان برابري ده، که دغه دوه نعمته له ځواکمنتوب او شجاعت سره یو ځای شي، چې څلورم نعمت دی نو دریم نعمت یانې نیاو(عدالت) ترې جوړیږي.

- نړۍ د هوښیارانو په مرګ او د ناپوهانو او جاهلانو په ژوند اوښکې تویوي.

- هوښیار خلک تر ټولو پیاوړي او ځواکمن دي.

- تل د ښوونو، لوستلو او زده کړو په اندو فکر کې اوسه او د پوهې او علم څارل ته لومړیتوب ورکوه.

- لومړۍ او غوره بریا په خپل ځان برلاسي ده.

- بدنیته هغه انسان دی چې د خلکو کمزوري او عیبونه ښکاروي او نېکي یې پټه ساتي.

- هغه شی چې په لاس نه درځي ارمان یې مه کوه.

- د ښځې لاس د اوسپنې نه هم غښتلی او قوي دی.

- په نړۍ کې، د انسان د خوښۍ یوازینی سرچینه مینه ده.

- مینه یوازینۍ ناروغي ده چې ناروغ ترې خوند اخلي.

- د مينې په لمسولو سره هر څوک شاعر کېږي.

- دا مينه ده چې د خلکو په منځ کې سوله رامنځته کوي.

- هر انسان پوهه، عقل او شعور لري، خو له پوهې، عقل او شعوره کار اخيستل، هر څوک نه شي کولای.

- زده کړې بايد د ماشومتوب له دورې پيل او د ژوند په هر پېر او دوره کې دوام ولري.

- هيڅ څوک له زده کړو بې وسه او محتاج نه دی، لکه څنګه چې له خوړو او ساه ايستلو بې وسه او محتاج نه دی.

- په قضاوت کې بايد له درې شيانو لرې واوسئ: هوس، کرکه، کينه او ځواک.

- تر ټولو بده دا ده، چې يو څوک د خپل ځان ستاينه کوي.

- بې عمله عالم د هغه ړانده په څېر دی چې څراغ يې لاس کې وي خو لار پرې نه ويني.

- هغه کسان چې په ژمنو وفا کوي، هغه تر ټولو ځواکمن او غښتلي خلک دي.

- موږ د زده کړې او تعليم له لارې کولی شو د ولس ويده صلاحيتونه راويښ کړو.

- ويسا (اعتبار) هغه ګرانبيه او قيمتي جوهر دی چې د بې پروايي او غفلت په يوه کاڼي ماتېږي او له منځه ځي.

- څوک چې د نورو لپاره خير او نېکمرغي غواړي، په پای کې به خپله نېکمرغي هم تر لاسه کړي.

- يوازې نياو (عدالت)کولی شي خوښي راولي.

- هيڅکله هغه څوک مه نهيلې کوئ چې په دوامداره توګه پرمختګ کوي، مهمه نده چې دوی څومره ورو حرکت کوي.

- بې صبري، انسان له هر ډول کړاو څخه نه خوشی کوي. بلکې، دا د يو کس د ويجاړولو لپاره يو نوی درد رامينځته کوي.

- هغه څوک چې له موږ سره همغږي وي موږ ته آرامتيا راکوي او هغه څوک چې زموږ سره همغږي نه وي موږ ته پوهه راکوي.

- د ځمکې په سر ټول سره زر د يوه فضيلت په اندازه ارزښت نه لري.

- له يوناني فيلسوف اپلاتون څخه چا پوښتنه وکړه: هغه څه ډول خبره ده، چې که رښتيا او صحيح هم وي ويل يې ښه نه دي؟ وې ويل: د خپل ځان ستاينه او تعريف.

- هغه څوک چې د شتمنۍ د ترلاسه کولو په لټه کې وي، هغه وخت نه لري چې علم ترلاسه کړي.

- پوهان ناپوهان پېژني، ځکه يو وخت ناپوهان وو اما نا پوهان دوی نه پېژني، ځکه هيڅ وخت پوهان نه وو.

- د ځمکې په سر او لاندې ټول سره زر د يوې اخلاقي ښېګنې ارزښت نه لري.

- ځان تر ښه ملګري ځار کړئ.

- هغه چې د نورو ښېګڼه غواړي، خپله به يې هم لاس ته راوړي.

- تر ټولو ځواکمن خلک هغه دي، چې په خپله غصه برلاسي شي.

- نيکمرغي هغه چا ته غبرګ پرانيزي، چې د نورو د نيکمرغۍ لپاره هڅې کوي، هر څوک چې د نورو لپاره د نيکمرغۍ په لټه کې دي، هرومرو خپله به هم نيکمرغي ترلاسه کوي.

- يوازېنۍ ناروغي چې ناروغ خوند ترې اخلي مينه ده.

- بې مينې ژوند نه کېږي.

- مينه داسې بلا ده چې ټول يې غواړي.

- مينه او مييښېدل له هر چا نه شاعر جوړوي.

- په نړۍ کې، د انسان د خوښۍ يوازينۍ سرچينه مينه ده.

- مينه مه هېروئ او بې ارزښته يې مه ګڼئ.

- د انسان د سوکالۍ زړی په مينه کې دی.

- هنر د ربښتينې نړۍ تر څنګ د ايډيالي نړۍ جوړول دي.

- د انسان په اروا کې د موسيقۍ وزن و نغمه لوی اغېز لري او که سم وکارول شي د ښکلا مانا ورپېژندلای شي.

- بشر په ژوندانه کې موسيقۍ ته اړتيا لري. موسيقي د انسان د څېړنې، ځېرتيا، پوهې، حس، ليدلو، ارزونې او په پای کې د مينې ځواک پياوړی کوي. تاسې يوه شېبه اروا زما لاس ته راکړئ، زه به د موسيقۍ په مرسته شډلتوب و تياره ترې لرې کړم او بېرته به يو پوه او مېړنی سړی دروسپارم.

- د هر کار پيل، د هغې ترټولو مهمه برخه ده.

- همدا چې يو سړی له خپل بريد نه واوړي او هغه ځای ته ورسېږي چې دی يې وړ نه وي، اخلاق يې ورانېږي.

***

په درنښت او ادبي مينه: انجنير عبدالقادر مسعود